

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Marie Turkové a soudců JUDr. Dagmar Nygrínové a JUDr. Petra Průchy v právní věci žalobce: **Prof. Ing. A. V., CSc., Dr.h.c.**, zast. Mgr. Tomášem Valíkem, advokátem, se sídlem Rolnická 1636/21a, Opava, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, o starobní důchod, o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 2007, č. j. 17 Cad 11/2006 – 23,

t a k t o :

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 2007, č. j. 17 Cad 11/2006 – 23, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Rozhodnutím ze dne 30. 11. 2005, č. X, přiznala žalovaná Česká správa sociálního zabezpečení žalobci od 1. 3. 2005 starobní důchod podle § 29 zákona č. 155/1995 Sb. ve výši 11 243 Kč měsíčně. V odůvodnění rozhodnutí je provedena konstrukce výpočtu důchodu. Je zde dále konstatováno, že podle § 13 zákona č. 155/1995 Sb. v platném znění se za dobu pojištění považují též doby zaměstnání získané před 1. 1. 1996 podle předpisů platných před tímto dnem, s výjimkou doby studia po dosažení věku 18 let. Jde-li však o dobu zaměstnání v cizině před 1. 5. 1990, hodnotí se tato doba jen pokud bylo za ni zaplacené pojistné, a to nejdříve ode dne zaplacení pojistného. Článek V (odst. 4) zákona č. 134/1997 Sb. ve znění pozdějších předpisů umožnil zaplatit za dobu zaměstnání v cizině před 1. 1. 1996 (tj. i za dobu studia před 1. 5. 1990) pojistné na důchodové pojištění, zároveň však stanovil časové omezení k zaplacení pojistného, a to do 31. 12. 1999. Po uplynutí této lhůty již není možné pojistné na důchodové pojištění za dobu zaměstnání v cizině (včetně studia) před 1. 1. 1996 doplatit.

V podané žalobě žalobce uvedl, že se stal od 22. 6. 1960 řádným studentem Fakulty strojní ČVUT v Praze. Po jednání výběrové komise pro výběr československých studentů pro studium na vysokých školách v zahraničí byl vybrán ke studiu v Polské lidové republice, kam byl vyslán na základě oznámení rektorátu Univerzity 17. listopadu v Praze dne 6. 11. 1962. Dne 13. 12. 1967 žalobce ukončil své vysokoškolské studium na Varšavské polytechnice a získal

titul inženýr (Mgr. Inž.). Ihned po ukončení vysokoškolského studia od 1. 1. 1968 pokračoval na Varšavské univerzitě v Polsku v interním aspirantském (doktorském) studiu, které ukončil 19. 4. 1972 a získal titul doktor technických věd. Po celou dobu studia v Polsku žalobce pobíral československé stipendium. Od nástupu na vysokou školu v r. 1960 až do ukončení aspirantského (doktorského) studia v r. 1972 studoval soustavně, bez přerušení. Žalobce dále konstatoval, že podle osobního listu důchodového pojištění mu žalovaná zhodnotila pouze dobu do 30. 6. 1962, takže nezapočítala plně studium žalobce v Československu a už vůbec ne v Polsku. Žalobce dále uvedl, že po návratu byly diplomy získané v Polsku nostrifikovány ČVUT v Praze v souladu s vyhláškou Ministerstva školství č. 72/1959 Sb. a Českou komisí pro vědecké hodnosti v souladu s vyhláškou č. 80/1974 Sb.

Žalobce zdůrazňoval, že jeho studium nebylo soukromé, ale byl k němu vyslán, takže povinnost přihlásit žalobce k pojištění byla na straně univerzity, případně na straně tehdejšího Ministerstva školství a kultury. V této souvislosti poukazoval na ustanovení § 13 odst. 2, 21 odst. 3, § 102, § 21 odst. 1 písm. a) a § 6 odst. 1 písm. b) zákona č. 155/1995 Sb.

Podle žalobce žalovaná vycházela z premisy, že doba studia v Polsku zakládá její povinnost rozhodnout v režimu práva s cizím prvkem. V tom případě by se měla aplikovat Úmluva o sociálním zabezpečení č. 261/1948 Sb. ve znění dalších žalobcem vyjmenovaných dokumentů a to v čl. I. odst. 2, 4 a dalších. Vyslovil však přesvědčení, že se v jeho případě nejedná o rozhodování s cizím prvkem, a proto k ustanovení článku 14, 15 a 16 Úmluvy nelze přihlížet. Žádal tedy, aby mu byla započtena doba od 30. 6. 1962 do 19. 4. 1972. Závěrem navrhl, aby rozhodnutí žalované bylo zrušeno a věc jí byla vrácena k dalšímu řízení.

Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 22. 1. 2007, č. j. 17 Cad 11/2006 – 23, žalobu zamítl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Po zhodnocení důkazů dospěl k závěru, že žalobce získal na území České republiky do dosažení důchodového věku 37 let pojištění, což ve smyslu § 29 písm. a) zákona č. 155/1995 Sb. postačovalo pro přiznání starobního důchodu podle českých předpisů o důchodovém pojištění. Dále byl toho názoru, že v daném případě nelze použít § 13 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., protože doba studia se považuje za náhradní dobu, byla-li získána po 31. 12. 1995. Soud dále uvedl, že přezkoumal napadené rozhodnutí i ve vztahu k § 46 a 47 zákona č. 71/1967 Sb. správního řádu platného v době rozhodování žalované a z tohoto hlediska lze žalované vytknout jen to, že ve výroku rozhodnutí cituje ustanovení § 29 zákona č. 155/1995 Sb., nikoliv § 29 písm. a) zákona, což však nemá vliv na zákonost uvedeného rozhodnutí. Žalovaná nebyla povinna aplikovat Nařízení Rady č. 1408/71 a 574/72, jestliže žalobci přiznala důchod, na který vznikl nárok jen podle českých právních předpisů o důchodovém pojištění. Soud dovodil, že nezhodnotila-li žalovaná žalobci požadovanou dobu studia v cizině, rozhodla správně. Námitka žalobce, že mezinárodní smlouva neplatí v případech, kdy by byl poškozen občan České republiky, nebyla podle názoru soudu případná, neboť náleží Ústavnímu soudu sp. zn. IV. ÚS 158/04, se týká zcela jiné problematiky a úprav mezinárodní smlouvou sjednanou mezi Slovenskou a Českou republikou. Soud dále uvedl, že je žalobci třeba přisvědčit v tom, že mu žalovaná nezhodnotila dobu studia na území tehdejší ČSSR v době od 1. 7. do 13. 11. 1962 v rozsahu 136 dnů. Zápočet této doby však neovlivní výši starobního důchodu žalobce, neboť tímto nezíská další ucelený rok doby pojištění, když celková doba pojištění 36 let a 336 dní byla zhodnocena žalobci v rozsahu plných 37 let a nezapočtených 138 dní by žalobci nepřineslo vyšší částku na starobním důchodu. Soud po provedeném řízení a hodnocení důkazů žalobu zamítl jako nedůvodnou, neboť žalobci nelze z výše uvedených důvodů požadovanou dobu studia zhodnotit. Žalobce rovněž za tuto dobu nezaplatil do 31. 12. 1999 pojistné, jak to umožňoval článek V odst. 4 zákona č. 134/1997 Sb. Soud tedy dovodil, že žalobce na svých právech zkrácen nebyl.

Proti tomuto rozsudku podal včas kasační stížnost žalobce (dále též jen stěžovatel), a to z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 písm. a) a b) s. ř. s. Pod body I. a II. kasační stížnosti popsal dosavadní průběh řízení a zopakoval žalobní námitky. Dále vyslovil názor, že rozsudek byl vydán na základě nesprávného posouzení právní otázky soudem a je z tohoto důvodu nezákonný, neboť soud nesprávně hodnotil studium v zahraničí jako vztah s cizím prvkem, ačkoliv měl dobu studia hodnotit jako studium na území ČR. V této souvislosti poukázal na článek I. odst. 4 Úmluvy. Dále namítal, že žalovaná v řízení před vydáním rozhodnutí porušila zákon, když stěžovatele nepoučila o možnosti získat a předložit ve smyslu ustanovení § 21 odst. 1 písm. a) zákona č. 155/1995 Sb. rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o postavení jeho zahraničního vzdělání na roveň studia na středních a vysokých školách v České republice. Tato vada správního řízení podle názoru stěžovatele mohla ovlivnit zákonnost rozhodnutí, a z tohoto důvodu měl krajský soud napadené rozhodnutí zrušit. Navrhl proto, aby Nejvyšší správní soud napadený rozsudek krajského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalovaná Česká správa sociálního zabezpečení ve svém vyjádření ke kasační stížnosti uvedla, že proti dosavadnímu způsobu řízení nemá námitky a zcela se ztotožňuje s právním názorem soudu vysloveným v napadeném rozsudku.

Nejvyšší správní soud přezkoumal napadený rozsudek z hledisek uvedených v ustanovení § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s., vázán rozsahem a důvody uvedenými v kasační stížnosti.

Byť stěžovatel výslovně uplatnil v kasační stížnosti důvody uvedené v § 103 odst. 1 písm. a) a b) s. ř. s., vyplývá z jejího obsahu, že ji stěžovatel podává i z důvodu uvedeného v ustanovení § 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s.

Podle § 103 odst. 1 lze kasační stížnost podat z důvodu tvrzené a) nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení, b) vady řízení spočívající v tom, že skutková podstata, z níž správní orgán v napadeném rozhodnutí vycházel, nemá oporu ve spisech nebo je s nimi v rozporu, nebo že při jejím zjišťování byl porušen zákon v ustanoveních o řízení před správním orgánem takovým způsobem, že to mohlo ovlivnit zákonnost, a pro tuto důvodně vytýkanou vadu soud, který ve věci rozhodoval, měl napadené rozhodnutí správního orgánu zrušit; za takovou vadu řízení se považuje i nepřezkoumatelnost rozhodnutí správního orgánu pro nesrozumitelnost, d) nepřezkoumatelnosti spočívající v nesrozumitelnosti nebo nedostatku důvodů rozhodnutí, popřípadě v jiné vadě řízení před soudem, mohla-li mít taková vada za následek nezákonné rozhodnutí o věci samé.

Z obsahu dávkového spisu bylo zjištěno, že stěžovatel uplatnil žádost o starobní důchod dne 8. 3. 2005 a požadoval jeho přiznání ode dne 1. 3. 2005. V žádosti je mimo jiné uvedeno, že v době od 1. 9. 1956 do 30. 6. 1960 studoval na Průmyslové škole strojnické v Opavě, v době od 1. 9. 1960 do 4. 6. 1968 na Polytechnice ve Varšavě, a v době od 1. 9. 1968 do 3. 7. 1972 rovněž na Polytechnice ve Varšavě. V období od 7. 8. 1974 do 29. 12. 1974 vykonával základní vojenskou službu. Od 15. 7. 1972 nastoupil do zaměstnání na Vysokou školu báňskou.

Podle osobního listu důchodového pojištění ze dne 31. 5. 2005 má stěžovatel hodnocenu dobu do 8. 6. 1960 jako dobu do 18 let, dále dobu od 9. 6. 1960 do 31. 8. 1960 – 84 dnů jako studium, dobu od 1. 9. 1960 do 30. 6. 1962 jako studium. Dobu od 1. 7. 1962 do 14. 7. 1972 nemá hodnocenu vůbec.

Stěžovatel požaduje, aby mu byla zhodnocena doba od 1. 7. 1962 do 19. 4. 1972. K této době uvádí, že od 22. 6. 1960 do 13. 11. 1962 byl řádným studentem na fakultě ČVUT, a to včetně doby prázdnin. Dále uvádí, že v době od 14. 11. 1962 do 13. 12. 1967 studoval na Vysoké škole v Polsku, přičemž ihned po ukončení vysokoškolského studia od 1. 1. 1968 pokračoval rovněž na Varšavské polytechnice v Polsku v interním aspirantském (doktorském studiu), které ukončil dne 19. 4. 1972 a získal titul doktor technických věd.

V dávkovém spisu se dále nachází xerokopie výkazu o studiu stěžovatele, xerokopie z Národního archívu o jednání Ministerstva školství a kultury o vyslání čs. studentů ke studiu v PLR ve školním roce 1962 – 63 s tím, že ve smyslu jednání stranických a vládních delegací ČSSR a PLR projednali ministři školství při vzájemných návštěvách uskutečněných v tomto roce vzájemnou výměnu studentů ke studiu v druhé zemi. Výběrová komise Ministerstva školství projednala návrhy na vyslání čs. studentů a předala je k dalšímu schválení příslušným orgánům. Zároveň bylo navrhováno, aby zásady výměny studentů pro příští léta byly zakotveny ve zvláštním ujednání, které bude projednáno při jednáních o pracovním plánu ke kulturní dohodě na léta 1963 – 1964 a podepsáno nejpozději do konce roku 1962. Návrh textu ujednání měl být předložen v září 1962. Z těchto dokladů vyplývá, že podle zápisu o jednání ústřední výběrové komise pro výběr čs. studentů na vysokých školách v zahraničí pro školní rok 1962/1963 ze dne 8. 6. 1962 byl vybrán pro studium do Polské lidové republiky na obor stavby strojů a kovoznalectví stěžovatel. Z přípisu rektorátu Univerzity 17. listopadu v Praze ze dne 6. 11. 1962 plyne, že stěžovateli bylo oznámeno, že byl definitivně schválen k vyslání ke studiu v Polské lidové republice s tím, že odjezd bude ve středu dne 14. 11. 1962. Podle potvrzení o studiu ze dne 29. 7. 2005 vydaného Domem zahraničních služeb Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v Praze 1, Senovážné náměstí 26, je stěžovateli potvrzováno, že studoval jako stipendista Ministerstva školství od 1. 9. 1962 do 31. 12. 1967 v Polské republice na Polytechnice ve Varšavě (vysokoškolské studium). Dále se ve spise nacházejí xerokopie diplomu stěžovatele a nostrifikační doložka k diplomu č. 257 vydaná Českým vysokým učením technickým v Praze dne 27. 8. 1975, a dále doklad České komise pro vědecké hodnosti pod č. j. 10289/76 – ČKVH ze dne 19. 5. 1972 jako příloha k diplomu č. 1408 vydaného ve Varšavě dne 19. 5. 1972, podle něhož je tento diplom rovnocenný s diplomem kandidáta technických věd vydávaným v Československé socialistické republice podle vyhl. č. 80/1974 Sb. ze dne 28. 8. 1974. Toto potvrzení bylo vydáno dne 12. 3. 1976.

Nejvyšší správní soud v posuzované věci tedy shrnuje, že stěžovatel byl vyslán v r. 1962 ke studiu do Polska, kde dne 13. 12. 1967 (případně dne 31. 12. 1967) ukončil vysokoškolské studium a získal titul magistr inženýr (Mgr. Ing.). Po ukončení vysokoškolského studia od 1. 1. 1968 pokračoval na Varšavské polytechnice v interním aspirantském (doktorském) studiu, které ukončil dne 19. 4. 1972 a získal titul doktor technických věd (Dr.). Vyslání ke studiu se řídilo v případě stěžovatele vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí ze dne 26. 9. 1967 o Dohodě mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Polské lidové republiky o výměně studentů a absolventů vysokých škol. Tato Dohoda publikovaná pod č. 103/1967 Sb. vstoupila v platnost dne 8. 9. 1967, avšak podle článku 10 této Dohody se ustanovení této Dohody vztahují též na osoby vyslané ke studiu v druhém státě před nabytím její platnosti. Podle čl. 1 Dohody smluvní strany na základě ujednání svých příslušných orgánů přijímaly studenty druhé smluvní strany k řádnému studiu a absolventy vysokých škol druhé smluvní strany, přičemž podle čl. 4 písm. c) mohli být vysláni studenti i do vyšších ročníků. V příloze k čl. 7 odst. 3 Dohody byla mezi vysílajícími a přijímajícími vysokými školami v ČSSR uvedena Univerzita 17. listopadu v Praze, a v Polsku Varšavská polytechnika ve Varšavě. Stipendium a částku ke krytí výloh spojených se studiem a další výhody zajišťoval vysílající stát a přijímající stát kromě jiného zajišťoval bezplatnou zdravotní péči. Podle čl. 7 odst. 1 po ukončení studia

obdrží vyslané osoby doklady vedené v přijímajícím státě. Tyto doklady budou smluvními stranami vzájemně uznávány jako rovnocenné podle jejich vnitrostátních předpisů.

V době zahájení stěžovatelova studia v Polsku byli českoslovenští občané vysláni Ministerstvem školství ke studiu na vysokých školách důchodově zabezpečeni podle vyhl. Ústřední rady odborů a státního úřadu sociálního zabezpečení č. 102/1957 Ú. l., o nemocenském pojištění a o důchodovém zabezpečení studentů a vědeckých aspirantů [§ 1 odst. 1 písm. c) – studium v cizině, § 10 a násl. nemocenské pojištění a důchodové zabezpečení vědeckých aspirantů]. Zákonnou oporu pro tuto úpravu poskytoval zákon č. 55/1956 Sb. o sociálním zabezpečení, kdy podle § 3 odst. 3 písm. a) tohoto zákona, jako zaměstnanci mají nárok na dávky důchodového zabezpečení s odchylkami stanovenými v prováděcích předpisech studenti vysokých škol a vědeckí aspiranti.

Ke změně došlo přijetím zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení a vyhl. č. 102/1964 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení. Podle § 1 odst. 1 písm. b) zákona č. 101/1964 Sb. byli důchodového zabezpečení účastni pracující, kteří měli v důchodovém zabezpečení práva obdobná těm, jež náležela pracovníkům. Mezi tyto pracující byli zařazeni studenti a vědeckí a uměleckí aspiranti. Dobou zaměstnání rozhodnou pro vznik nebo výši nároku na důchod pak byla podle § 6 odst. 1 bod č. 1 cit. zákona i doba činnosti těchto osob (pracujících), a to od vzniku československého státu, tedy rovněž studium, a to v rozsahu vymezeném v § 6 odst. 1 bod 4 cit. zákona, i doba činnosti vědeckých a uměleckých aspirantů. Pokud jde o studium, jednalo se o dobu studia na školách včetně vysokých škol, potřebnou k přípravě pro povolání po skončení povinné školní docházky, s určitým omezením zápočtu dob studia před 9. 5. 1945. Podle § 47 odst. 1 písm. a) vyhl. č. 102/1964 Sb. bylo na roveň studia podle § 6 odst. 1 bod 4 cit. zákona postaveno studium československých občanů v cizině (u československých občanů se vyžadoval pro tento zápočet trvalý pobyt ke dni vzniku nároku na důchod), pokud nevyplývalo něco jiného z mezistátní úmluvy (§ 6 odst. 1 bod č. 5 cit. zákona). V ustanovení § 49 vyhl. č. 102/1964 Sb. pak bylo upraveno, co se rozumí pracovním úrazem vědeckého nebo uměleckého aspiranta a aspiranta externisty a co se považuje za hrubý výdělek vědeckého nebo uměleckého aspiranta. Ustanovením § 150 bod 12 této vyhlášky byla zrušena vyhláška č. 102/1957 Ú. l., o nemocenském pojištění a důchodovém zabezpečení studentů a vědeckých aspirantů v části upravující důchodové zabezpečení.

V zákoně č. 121/1975 Sb. o důchodovém zabezpečení byl zápočet doby studia v cizině upraven přímo (doba studia v cizině byla dobou zaměstnání, podmínkou zhodnocení bylo československé občanství, trvalý pobyt ke dni vzniku nároku na důchod a zdržování se v cizině s povolením příslušného státního orgánu [§ 10 odst. 1 písm. d), odst. 2 cit. zákona]). Pro úplnost nutno dodat, že podle § 50 odst. 2 vyhl. č. 128/1975 Sb., kterou se prováděl zákon o sociálním zabezpečení, ve znění vyhl. č. 164/1979 Sb. byli od 1. 1. 1980 (v důchodovém zabezpečení) českoslovenští občané – pracující, kteří byli vysláni ke studijnímu pobytu, popřípadě ke studiu v zahraničí a pobírali v zahraničí stipendium od československé nebo zahraniční organizace posuzováni stejně jako experti v zahraničí.

Od 1. 1. 1980 bylo nemocenské pojištění expertů v zahraničí, studentů a žáků a interních vědeckých aspirantů a uměleckých aspirantů upraveno vyhláškou Ústřední rady odborů ze dne 7. 11. 1979 č. 165/1979 Sb. Podle § 46 písm. c) a b) této vyhlášky byli nemocenského pojištění účastni studenti a žáci, kteří jsou československými občany a jsou vysláni Ministerstvem školství ke studiu nebo studijnímu pobytu v zahraničí či na vysokých nebo středních školách a studenti a žáci jiných škol nebo kurzů, jestliže studium na nich je svým rozsahem a úrovní podle rozhodnutí Ministerstva školství postaveno na roveň studiu na vysokých školách

nebo na středních školách. V oddílu 8 této vyhlášky bylo upraveno nemocenské pojištění interních vědeckých aspirantů a uměleckých aspirantů, přičemž podle § 62 odst. 2 pro interní vědecké aspiranty a umělecké aspiranty vyslané ke stipendijnímu pobytu v zahraničí plní povinnosti v odstavci 1 (povinnosti vyplývající z předpisů o nemocenském pojištění zaměstnanců) organizace, která interního vědeckého aspiranta nebo uměleckého aspiranta ke stipendijnímu pobytu v zahraničí vyslala.

Nutno tedy uzavřít, že všichni studenti vyslaní ke studiu do ciziny včetně vědeckých interních aspirantů byli účastni důchodového zabezpečení a doba studia byla pro nárok a výši důchodu hodnocena jako doba zaměstnání.

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění účinném od 1. 10. 1988, tuto konstrukci rovněž zachoval. Podle § 6 odst. 1 písm. d) byli důchodového zabezpečení účastni studenti a žáci a vědeckí a uměleckí aspiranti. Podle § 8 odst. 1 písm. f) se za zaměstnání považovalo studium od 1. ročníku střední školy, nejdříve však po ukončení povinné školní docházky. Doba zaměstnání měla vliv na nárok a výši starobního důchodu (§ 20 a následujících citovaného zákona). Doba studia v cizině se hodnotila, pokud nevyplývalo něco jiného z mezinárodních úmluv [§ 11 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb.] československým státním občanům, pokud se zdržovali v cizině s povolením příslušného orgánu. Podle § 1 vyhl. č. 149/1988 Sb. v jejím znění od 1. 10. 1988 se studium započítávalo v rozsahu, v jakém se hodnotilo jako soustavná příprava na budoucí povolání podle § 24, a za stejných podmínek. Podle § 24 odst. 1 písm. a) vyhl. č. 149/1988 Sb. se za soustavnou přípravu dítěte na budoucí povolání považovalo studium na středních a vysokých školách. Pro úplnost nutno dodat, že podle § 44 odst. 2 téže vyhlášky se jako experti v zahraničí posuzovali českoslovenští občané, kteří byli vysláni ke studijnímu pobytu, případně ke studiu v zahraničí, a pobírali v zahraničí stipendium od československé nebo zahraniční organizace. V ustanovení § 54 této vyhlášky bylo stanoveno, co se považuje za hrubý výdělek interního vědeckého aspiranta.

Zákonem č. 110/1990 Sb. byl novelizován zákon č. 100/1988 Sb., takže od 1. 5. 1990 platilo, že doby studia v cizině se hodnotí pro vznik a výši nároku na důchod, jde-li o československé občany. Byla tedy vypuštěna podmínka souhlasu k pobytu v cizině. Touto novelizací byla zavedena od 1. 5. 1990 – ovšem pro zápočet doby získané po tomto datu – podmínka zaplacení pojistného za doby zaměstnání v cizině vykonávané v pracovním poměru, členství v JZD, činnosti na roveň postavené pracovnímu poměru, členství ve výrobním družstvu a činnost osob samostatně výdělečně činných. Podmínka zaplacení pojistného se tedy na dobu studia v cizině získaného po 30. 4. 1990 nevztahovala. Pro všechny doby zaměstnání získané před 1. 5. 1990 v cizině pak podle § 169a zákona č. 100/1988 Sb. ve znění zákona č. 110/1990 Sb. platilo, že se hodnotily podle předpisů platných před tímto dnem, tedy před 1. 5. 1990, přitom se nevyžadovalo splnění podmínky povolení československých státních orgánů k pobytu v cizině. Znamenalo to, že pro zápočet doby studia v cizině před 1. 5. 1990 se vyžadovalo pouze československé (české) občanství, a za doby zaměstnání v cizině před 1. 5. 1990 se nevyžadovalo zaplacení pojistného. Vyhláška č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, v ustanovení § 10 s účinností od 1. 1. 1993 upravila pro účely § 11 písm. b) zákona č. 100/1988 Sb. definici zaměstnání v cizině [§ 8 odst. 1 písm. a) – d)], tak, že šlo o zaměstnání vykonávané v cizině pro zaměstnavatele, kteří mají sídlo (bydliště) v cizině. Šlo o to odlišit tzv. vyslané pracovníky (k výkonu práce do ciziny) zaměstnavatelů se sídlem na území České republiky, kteří byli nemocensky pojištěni podle zákona č. 54/1956 Sb. o nemocenském pojištění zaměstnanců, a důchodově zabezpečeni na základě § 6 písm. a) až d) a f) a § 8 odst. 1 písm. a) až d) a g) cit. zákona, od těch, kteří mohli od 1. 1. 1993 dobrovolně platit pojistné na důchodové zabezpečení podle § 3 odst. 2 zákona č. 589/1991 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Ke dni 1. 8. 1991 byla z předpisu o sociálním zabezpečení (vyhl. č. 149/1988 Sb.) vypuštěna zákonem č. 306/1991 Sb. úprava zabezpečení tzv. expertů v zahraničí, jež zahrnovala rovněž skupinu studentů vyslaných ke studiu do zahraničí (§ 44) pobírajících stipendium od československé nebo zahraniční organizace. Podle § 175 odst. 3 vyhl. č. 149/1988 Sb., je pak pro doby činnosti (zaměstnání) těchto tzv. expertů v zahraničí před 1. 5. 1990 určující úprava obsažená v předpisech platných před 1. 5. 1990.

Podle § 175 odst. 1 písm. a) vyhl. č. 149/1988 Sb. se v rozsahu a za podmínek stanovených předpisy platnými před 1. 10. 1988 hodnotí před 1. 1. 1980 doba zaměstnání vědeckých a uměleckých aspirantů.

Podle § 54 odst. 2 vyhl. č. 149/1988 Sb. se za hrubý výdělek interního vědeckého aspiranta vyslaného ke stipendijnímu pobytu v zahraničí považovala částka odpovídající stipendiu, které by mu náleželo v Československé socialistické republice (§ 14 zák. č. 39/1977 Sb. o výchově nových vědeckých pracovníků a o dalším zvyšování kvalifikace vědeckých pracovníků, dále § 3 vyhl. č. 54/1977 Sb.).

Právní stav hodnocení dob studia v cizině jako dob zaměstnání byl k 31. 12. 1995, tedy před přijetím zákona o důchodovém pojištění takový, že pokud nestanovila něco jiného mezinárodní smlouva, tyto doby získané do 31. 12. 1995 byly hodnoceny osobám s českým občanstvím. Doba výkonu interního vědeckého aspiranta byla hodnocena jako doba zaměstnání bez zaplacení pojistného, přičemž podle § 102 zák. č. 155/1995 Sb. byli účastní pojištění do 31. 12. 1998 interní vědeckí aspiranti; pro hodnocení účasti na pojištění interních vědeckých aspirantů jako doby pojištění platil § 11 obdobně.

Od 1. 1. 1996 nabyl účinnosti zákon o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb. Podle § 13 odst. 1 tohoto zákona se za dobu pojištění považují též doby zaměstnání získané před 1. 1. 1996 podle předpisů platných před tímto dnem; jde-li však o dobu zaměstnání v cizině před 1. 5. 1990, hodnotí se tato doba, jen pokud za ni bylo zaplaceno pojistné, a to nejdříve od zaplacení pojistného. Uvedené ustanovení pak bylo novelizováno zákonem č. 425/2003, s účinností od 1. 1. 2004.

Podle § 13 odst. 1 v jeho znění od 1. 1. 2004 se za dobu pojištění považují též doby zaměstnání získané před 1. lednem 1996 podle předpisů platných pře tímto dnem, s výjimkou doby studia po dosažení věku 18 let; jde-li však o dobu zaměstnání v cizině před 1. 5. 1990, hodnotí se tato doba, jen pokud za ni bylo zaplaceno pojistné, a to nejdříve ode dne zaplacení pojistného.

Podle § 13 odst. 2 se za náhradní dobu pojištění považují též náhradní doby získané před 1. 1. 1996 podle předpisů platných před tímto dnem a doba pobírání důchodu za výsluhu let. Za náhradní dobu pojištění se považuje též doba studia získaná před 1. 1. 1996 podle předpisů platných před tímto dnem, a to pro dobu prvních 6 let tohoto studia po dosažení věku 18 let.

Zákon č. 425/2003 Sb. obsahoval v článku II. bodu č. 2 přechodné ustanovení, podle něhož o nárocích na důchody, které vznikly před 1. 1. 2004 a o nichž nebylo do tohoto dne pravomocně rozhodnuto, a o přiznání, odnětí nebo změně výše těchto důchodů za dobu před 1. 1. 2004, i když o nich již bylo pravomocně rozhodnuto, se rozhodne podle předpisů účinných před tímto dnem.

Stěžovateli, nar. 9. 6. 1942, vznikl nárok na starobní důchod (věková podmínka) dne 9. 8. 2003. O jeho nároku bylo žalovanou rozhodnuto dne 30. 11. 2005. Je tedy zřejmé, že se vychází ze znění § 13 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. v jeho znění před 1. 1. 2004.

Se zřetelem k výše uvedenému je proto nutné vyložit ustanovení § 13 odst. 1 tohoto zákona v jeho znění před 1. 1. 2004, tj. „*Za dobu pojištění se považují též doby zaměstnání získané před 1. 1. 1996 podle předpisů platných před tímto dnem; jde-li však o dobu zaměstnání v cizině před 1. 5. 1990, hodnotí se tato doba, jen pokud bylo za ni zapláceno pojistné, a to nejdříve ode dne zaplacení pojistného.*“

Nejvyšší správní soud na tomto místě připomíná, že stěžovatel žádal zhodnotit dobu od:

- a) 1. 1. 1962 do 13. 11. 1962 – doba studia na území ČSSR
- b) 15. 11. 1962 do 31. 12. 1967 – doba studia v Polsku
- c) 1. 1. 1968 do 19. 4. 1972 – činnost interního vědeckého aspiranta.

Pokud jde o dobu uvedenou pod bodem a) je možno uzavřít, že tuto dobu je třeba stěžovateli zhodnotit v rozsahu 136 dnů, neboť jde o dobu studia a školních prázdnin na území ČSSR, o jejímž zhodnocení nejsou žádné pochybnosti. Ostatně k tomuto závěru dospěl i krajský soud, ovšem s tím, že zhodnocení takové doby by žalobci ničeho nepřineslo. Posledně uvedený závěr však se zřetelem k níže uvedenému již neplatí.

Pokud jde o dobu studia v Polsku (b), nutno mít na zřeteli, že stěžovatel byl k tomuto studiu vyslán Ministerstvem školství podle vyhlášky č. 103/1967 Sb., o dohodě mezi vládou ČSSR a vládou Polské lidové republiky o výměně studentů a absolventů vysokých škol – viz článek 10, podle něhož se ustanovení této dohody vztahují též na osoby vyslané ke studiu v druhém státě před nabytím platnosti této dohody. Po celou dobu studia, tj. od 14. 11. 1962 do 31. 12. 1967 byl stěžovatel nemocensky a důchodově pojištěn nejprve podle vyhl. č. 102/1957 Sb. a poté podle zákona 101/1964 Sb. a vyhl. č. 102/1964 Sb. Pokud jde o předpis platný před 1. 1. 1996 ve smyslu § 13 odst. 1 zák. č. 155/1995 Sb., byl to zákon č. 100/1988 a vyhl. č. 149/1988 Sb. Jak již bylo blíže rozvedeno, doba studia na vysoké škole v cizině byla dobou zaměstnání podle § 8 odst. 1 písm. f) a § 11 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb. v jeho znění před 1. 5. 1990, s modifikací provedenou § 169a zákona č. 100/1988 Sb. (zákon č. 110/1990 Sb.), a podle § 1 a § 24 vyhl. č. 149/1988 Sb. Jedinou podmínkou pro hodnocení této doby (14. 11. 1962 do 31. 12. 1967) bylo občanství České republiky. Jak bylo výše uvedeno podle § 11 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb. ve znění účinném k 30. 4. 1990, tedy za použití § 169a cit. zákona se doba studia v cizině osobám majícím české státní občanství, pokud nevyplývá něco jiného z mezinárodních smluv, hodnotí bez dalšího. Doba studia na vysoké škole v Polsku, tj. doba od 14. 11. 1962 do 31. 12. 1967 bude proto hodnocena podle § 8 odst. 1 písm. f) a § 11 písm. a) zákona č. 100/1988 Sb., ve znění k 30. 4. 1990 ve vztahu k § 13 odst. 1 větě první před středníkem zákona č. 155/1995 Sb., ve znění k 31. 12. 2003. Splnění českého občanství nebylo zpochybněno. Studenti vysokých škol, ať již na území České republiky či v cizině, ani podle předpisů účinných do 31. 12. 1992, ani podle zákona č. 589/1992 Sb., účinného od 1. 1. 1993 nebyli z titulu účasti na důchodovém zabezpečení povinni k jakýmkoliv platbám do tohoto systému. K takovému zásahu nedošlo ani od 1. 5. 1990, kdy již pro výkon práce v cizině byla stanovena podmínka placení pojistného zákonem č. 110/1990 Sb. (ovšem nikoliv zpětně za doby před 1. 5. 1990, naopak § 169a zákona č. 100/1988 Sb. zachovává účinnost předpisů účinných před tímto datem pro všechny doby zaměstnání nabyté do 30. 4. 1990).

Pokud jde o dobu uvedenou pod písmenem c), tj. dobu činnosti vědeckého interního aspiranta, i zde je třeba zdůraznit, že na dobu od 1. 1. 1968 do 19. 4. 1972 platí pro právní postavení stěžovatele, že byl k tomuto studiu vyslán Ministerstvem školství na základě vyhlášky č. 103/1967 Sb. Podle vyhlášky č. 236/1955 Ú. l. pro účely národního pojištění se považovala činnost aspirantů, vykonávaná v rámci organizačního a studijního řádu pro vědecké aspiranty jako zaměstnání v pracovním poměru; aspiranti byli z této činnosti pojištěni podle předpisu o národním pojištění jako zaměstnanci s odchylkami v tomto předpise uvedenými. Podle této vyhlášky byli s omezeními uvedenými v § 45 pojištění též aspiranti vyslaní Ministerstvem školství nebo Československou akademií věd ke studiu do ciziny. Podle § 47 věty druhé pojištění aspirantů vyslaných ke studiu do ciziny prováděly orgány příslušné pro pojištění zaměstnanců Ministerstva školství, popř. Československé akademie věd. Nemocenské a důchodové zabezpečení aspirantů bylo podle § 43 vyhl. č. 73/1958 Sb. upraveno zákonem č. 54/1956 Sb., zákonem č. 55/1956 Sb. a vyhláškou č. 102/1957 Sb. Poté byli vědečtí a umělečtí aspiranti důchodově zabezpečeni podle zákona č. 101/1964 Sb. a vyhl. č. 102/1964 Sb. Právní postavení vědeckých aspirantů poté obsahovala vyhláška č. 199/1964 Sb. o výchově nových vědeckých pracovníků, zákon č. 39/1977 Sb., o výchově nových vědeckých pracovníků a o dalším zvyšování kvalifikace vědeckých pracovníků, vyhláška č. 53/1977 Sb., o výchově nových vědeckých pracovníků a o studijních pobytech, vyhl. č. 165/1979 Sb. a řada dalších. Zákonem č. 111/1998 Sb. o vysokých školách byl s účinností od 1. 1. 1999 zrušen § 33 – 41, 43 a 45 zák. č. 39/1977 Sb., o výchově nových vědeckých pracovníků a o dalším zvyšování kvalifikace vědeckých pracovníků. Podle § 102 zák. č. 155/1995 Sb. jsou do 31. 12. 1998 účastni pojištění interní vědečtí aspiranti; pro hodnocení účasti na pojištění interních vědeckých aspirantů jako doby pojištění platí § 11 obdobně.

Ve stěžovatelově případě však jde o dobu před 1. 5. 1990. Podle zákona č. 100/1988 Sb. byli vědečtí aspiranti účastni zabezpečení podle § 6 odst. 1 písm. d) a jejich činnost se posuzovala jako doba zaměstnání podle § 8 odst. 1 písm. d) tohoto zákona. Podle § 54 odst. 2 vyhl. č. 149/1988 Sb. v jejím znění do 31. 12. 1995 se za hrubý výdělek interního vědeckého aspiranta vyslaného ke stipendijnímu pobytu v zahraničí považovala částka odpovídající stipendiu, které by mu náleželo v Československé socialistické republice. I když se činnost interních vědeckých aspirantů před 1. 5. 1990 považuje za zaměstnání v cizině, není za tuto dobu třeba platit pojistné, neboť § 169a zák. č. 100/1988 Sb. uvádí, že doby zaměstnání v cizině před 1. 5. 1990 se hodnotí podle předpisů platných před tímto dnem a navíc podle § 175 odst. 1 vyhl. č. 149/1988 Sb. se doba činnosti vědeckých aspirantů před 1. 1. 1980, což je i stěžovatelův případ, hodnotila v rozsahu a za podmínek stanovených předpisy platnými před 1. 10. 1988. V zákoně č. 121/1975 Sb. účinného do 30. 9. 1988, se tato doba hodnotila jako doba zaměstnání v cizině podle § 10 odst. 2 ve spojení s § 10 odst. 1 písm. a). Podle § 62 odst. 3 vyhl. č. 128/1975 Sb. se za hrubý výdělek interního vědeckého aspiranta vyslaného ke stipendijnímu pobytu v zahraničí považovala částka odpovídající stipendiu, které by mu náleželo v Československé socialistické republice.

Z výše uvedeného tedy plyne, že názor žalované o tom, že v případě stěžovatele nelze jím tvrzenou dobu studia v Polsku hodnotit, neboť za ni nebylo zapláceno do 31. 12. 1999 pojistné (čl. V. z. č. 134/1997 Sb.) nelze považovat za správný. Ostatně žalovaná ani blíže charakter doby studia stěžovatele nezkoumala.

Obecně má Nejvyšší správní soud za to, a to i se zřetelem k úpravě postavení tzv. expertů v zahraničí, že účelem úpravy obsažené v ustanovení § 13 odst. 1 věty za středníkem zák. č. 155/1995 Sb. bylo zahladit dosavadní nerovnost při stanovení povinnosti platit pojistné za dobu zaměstnání v cizině před a po 1. 5. 1990, nikoliv ji prohloubit a zatížit platbami pojistného za dobu před 1. 5. 1990 i skupiny, které po tomto datu uvedenou povinnost neměly.

Předmětné ustanovení koncipuje nově podmínku zaplacení pojistného pro zápočet doby před 1. 5. 1990 jen pro ty doby zaměstnání v cizině, u nichž byla ustanovením § 11 písm. b) zák. č. 100/1988 Sb. ve znění zák. č. 110/1990 Sb. tato podmínka stanovena pro dobu po 30. 4. 1990 a pro žádné jiné. To znamená, že ani pro zápočet doby studia v cizině před 1. 5. 1990, ani pro zápočet činnosti vědeckého interního aspiranta a ostatně ani pro zápočet doby experta v zahraničí, není nutné pojistné doplatit, a to bez ohledu na datum vzniku nároku na dávku.

Nejvyšší správní soud konstatuje, že jak žalovaná, tak ani krajský soud vůbec nezkoumaly charakter doby, kterou stěžovatel žádal zhodnotit, a proto nemohly dospět k výše uvedenému závěru, že doba požadovaná stěžovatelem, shora uvedená pod písmeny a) až c) je dobou zhodnotitelnou podle čs. právních předpisů. Nebylo totiž zohledněno, že se jednalo o vyslání ke studiu a činnosti interního vědeckého aspiranta státním orgánem (Ministerstvem školství). V rámci Úmluvy o sociálním pojištění mezi republikou Československou a republikou Polskou vyhlášenou pod č. 261/1948 Sb. by šlo spíše o období institutu tzv. vyslaných pracovníků, kteří jsou vždy z aplikace smluv tohoto typu vyloučeni a podléhají vnitrostátní právní úpravě. V rámci Úmluvy jde o analogii článku I. odst. 4, podle něhož se sociální zabezpečení pracovníků podniku jednoho státu vyslaných k přechodnému výkonu zaměstnání na území druhého státu provádí podle předpisů státu vysílajícího. Mezinárodní smlouva nemůže být vykládána tak, aby zhoršila standard dosažený vnitrostátním zákonodárstvím, podle něž jsou doby studia v cizině a doby činnosti vědeckých interních aspirantů v cizině hodnotitelné českým občanům podle vnitrostátních předpisů.

Nejvyšší správní soud tedy uzavírá, že doba studia v Polsku a doba činnosti interního vědeckého aspiranta v Polsku od 14. 11. 1962 do 19. 4. 1972 u čs. občanů, kteří byli vysláni Ministerstvem školství a jejichž právní poměry se řídily Dohodou mezi vládou ČSSR a vládou Polské lidové republiky o výměně studentů a absolventů vysokých škol, vyhlášenou pod č. 103/1967 Sb., je doba hodnotitelná podle vnitrostátních právních předpisů, tj. podle českých právních předpisů, na jejíž posuzování se Úmluva mezi republikou Československou a republikou Polskou o sociálním pojištění vyhlášená pod č. 261/1948 Sb., nepoužije (obdobně též rozsudek NSS ze dne 30. 1. 2008, č. j. 6 Ads 23/2007 – 101, publ. pod č. 1549/2008 Sb. NSS).

Nejvyšší správní soud se zřetelem k výše uvedenému dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná, a proto napadený rozsudek Krajského soudu v Ostravě zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení (§ 110 odst. 1 s. ř. s.).

V dalším řízení Krajský soud v Ostravě zruší napadené rozhodnutí žalované a zaváže ji právním názorem k tomu, aby stěžovateli započítala do doby pojištění dobu studia v ČSSR od 1. 7. 1960 do 13. 11. 1962 na základě ustanovení [§ 8 odst. 1 písm. f) z. č. 100/1988 Sb. v jeho znění do 31. 12. 1995 a § 13 odst. 1 z. č. 155/1995 Sb. v jeho znění do 31. 12. 2003], dále dobu studia v Polsku od 14. 11. 1962 do 31. 12. 1967 na základě ustanovení [§ 8 odst. 1 písm. f) z. č. 100/1988 Sb. v jeho znění do 31. 12. 1995 a § 13 odst. 1 z. č. 155/1995 Sb. v jeho znění do 31. 12. 2003], a dobu činnosti vědeckého interního aspiranta v Polsku od 1. 1. 1968 do 19. 4. 1972 na základě ustanovení [§ 8 odst. 1 písm. d) z. č. 100/1988 Sb. v jeho znění do 31. 12. 1995, § 175 odst. 1a vyhl. č. 149/1988 Sb. v jejím znění do 31. 12. 1995 a § 13 odst. 1 z. č. 155/1995 Sb. v jeho znění do 31. 12. 2003], (§ 110 odst. 3 s. ř. s.).

V novém rozhodnutí o věci rozhodne Krajský soud v Ostravě i o náhradě nákladů řízení této kasační stížnosti (§ 110 odst. 2 s. ř. s.).

P o u ě n í: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 14. října 2008

JUDr. Marie Turková
předsedkyně senátu